

Írta: Herczog Mária

A szakemberek felelőssége

Az amerikaiak által örökbefogadott magyar újszülöttek körüli botrányról bő terjedelemben írta napisajtó, hírt adott a rádió és a televízió, az érintett orvos számos formában adta közre véleményét. Hallgatni csak a szakma hallgatott. Ez utóbbi miatt érzem szükségét annak, hogy a szakma lapjában megkíséreljem elmondani mindazt, amit e botrány körülményeiről gondolok. Meggyőződésem, hogy ez az ügy még szakdolgozatok, tudományos munkák, kutatások tárgya lesz, magán hordozza ugyanis a kornak és a benne élőknek számos jellegzetességét. De ma is kell, kellene valamiféle önvizsgálatot tartanunk. Ennyire fáradt és kiegészített a szakmai közvélemény, vagy egyetért a történetekkel, nem érzi illetékesnek magát, netán nem érdekli, hogy mi történik? Nem lehet vita abban, hogy nem az az érdemi hír, hogy egy jól ismert közéleti szereplő nevével összefüggésben emlegetik az ügyet és hogy a külföldi közvetítő pénzért dolgozott. Ez a felszín, és szakmai szempontból kevésbé érdekes. Jelentőséget az ad e két momentumnak, hogy életbevágóan fontos lenne, hogy karizmatikus, jól ismert közszereplők a gyerekek és családjaik érdekében mozgósítsák a közösséget, segítsenek eligazodni a dilemmákban, jól kérdezzenek. Másrészt, hogy ne tartsa senki természetesnek és megengedhetőnek, hogy gyermekvédelmi szakmai feladatokat – örökbefogadás előkészítés, kiválasztás, közvetítés – más foglalkozásúak intézhessenek, és fel se merüljön a kompetencia, szaktudás kérdése. Milyen felháborodást váltana ki, ha viszonyossági alapon a gyermekvédelemben dolgozók növédelmi, genetikai tanácsadást tartanának, lelkészi, fényképészt tevékenységet folytatnának. Így miért abszurd, úgy miért nem váltott ki felháborodást, tiltakozást? Ha a közvélemény nem érti, hogy itt szakmai kérdésekről és felelősségről van szó, legalább a szakemberek tegyék nyilvánvalóvá, hogy ez önálló szakterület. Ez persze nem csak a családok és a gyermekek, hanem a gyermekvédelemben dolgozók egzisztenciális érdeke is. A pénz pedig azért érdekes, mert számos jogi, szakmai kérdést is felvet, egyidejűleg pedig eltakarja a lényegi kérdések egy részét. A pénz vonatkozásában ugyanis az igazi kérdés az, hogy „kinek a tulajdona” a gyermek, képezheti-e akár szimbolikusan adás-vétel tárgyát, mennyire sajátja a vérszerinti és mennyire az örökbefogadó szülőnek, és ez milyen jogokkal és köteleességekkel jár? Megengedhető-e, hogy a szegény családból a jómódúba, a szegény országból a gazdagba kerüljön egy gyermek, ha a család, a közösség nem tudja felnevelni, vagy az érdemi válasz az, ha a gyermeket szeretők abban segítenek, hogy a szülei nevelhessék fel gyermeküket, minden segítséget megkapva ehhez? Kevés figyelmet kapott a bérnyaság, mint „foglalkozás”. Természetes lenne, hogy bérbeadja valaki a méhét, a testét? Ha elfogadjuk a méhen belüli élet és a genetikai meghatározottság jelentőségét, hogyan gondolkodjunk akkor eme üzletágról? Tényleg a meddőség a legszörnyűbb betegség, és ez a gyógy módja? Ha tényleg a gyerekek szeretete és jólléte a cél, akkor mi legyen a sok ezer fogyatékkal élő, barna bőrű, beteg, idősebb, kevésbé szerencsés gyerekkel? Ok nem érdekesek, ők nem gyerekek?

Mindenekelőtt feltűnő, hogy az érintett családokról és a megszületett gyermekekről milyen kevés szó esett. Szinte semmit nem tudunk a szereplőkről, alig jelent meg értékelhető híradás, adat azokról, akik szülőként, gyermekként és örökbefogadóként a történetek érdemi főszereplői voltak. Nem az életükben való vájkálás és az elhamarkodott, minősítő ítéletek hiányoznak, hanem azoknak az okoknak és körülményeknek a megvilágítása, amelyek a terhességhez, az örökbeadáshoz, az elfogadhatatlan helyzet fogadásához vezettek.

Nagyon fontos és nem mellőzhető kérdés, hogy 1996-ban Magyarországon ki és miért esik teherbe, ha nem akar gyermeket a világra hozni. E kérdés mögött számtalan egyéb kérdés is meghúzódik. Elsődlegesen is az, hogy milyen eséllyel szerezhethet ma egy felnövekvő gyermek ismereteket a felelős gyermekvállalásról, felnőtté válásról, tudatos és jól megélt felnőtté válásról. Elvárható-e az „átlagos” szülőtől, hogy e kérdésekben eligazítást adjon. Dolga-e a gyermekvédelmi, segítő szakmának, az iskolai oktatásnak, az egészségügynek, a médiáknak hogy feltételezve a családok, szülők ezirányú korlátozott lehetőségeit és ismereteit minden gyermek számára érdemi információt nyújtson? Van-e ina módja minden felnőttnek és még növekedésben lévőknek, hogy elkerülje a nem kívánt terhességet, ha a természetes fogamzásszabályozást nem tanítják, a fogamzásgátlást segítő eszközök pedig egyre több ember számára megfizethetetlenek, beleértve ebbe az óvszert, a gyógyszeres és a sterilizálást is. Mennyire hatékony a családvédelmi szolgálatok működése, méri-e, értékeli-e ezt valaki, hogyan segítik a védőnőket, pedagógusokat abban, hogy beszélni tudjanak (eredménnyel) e problémákról a gyerekekkel? Hány televízióműsor, felvilágosító reklám – tévében és moziban, vagy akár a videofilmek elején – foglalkozott az utóbbi 10 évben ezzel a témával, hiszen a csecsemőgyilkosságok száma, a pornó, a szexuális visszaélés, prostitúció, magas abortusz- és alacsony születésszám állandóan visszatérő jelenségek. Kiszámolta-e valaki, hogy milyen anyagi, érzelmi és erkölcsi kár éri az egyént, a közösséget és az országot amiatt, hogy ezt a felelősséget nem akaróznak senkinek elvállalni, nincs illetékes. Ha a csecsemőgyilkosságokat, a nem várt és nem örömmel nevelt gyermekeket, a tönkrement életeteket is figyelembe vesszük, van-e alternatívája annak, hogy érdemi változást érvényesítsünk el e téren? Miért nem sikerül sem a szakma, sem a politika, sem a médiák érdeklődését felkelteni e tárgyban, noha kevés pénzzel, látványos és érdemi eredményt érhetnének el?

Vállalható-e egy kormány, egy ország, egy szakma számára az, hogy egzisztenciális okokból, pénz és segítség híján el kell, el lehet adni gyerekeket, vagy akár csak le kell mondani róluk? A 20. század utolsó éveiben, Európa közepén, a „koraszülött” jóléti állam lebontása idején indokolt lehet-e, hogy egyetlen hang sem szólalt meg a szociális szakmák képviselői, az érintett kormányzati szereplők, de ellenzéki politikusok szájából sem, amelyek ezt a kérdést feszegette volna, de nem szólalt meg a több száz gyermek-és családvédő szervezet, a nőszervezetek sem. Tényleg nem tűnik fel, hogy az érdemi kérdések el sem hangzottak?

Nem érdekes, hogy senkinek nem jutott eszébe megkérdőjelezni, hogy Amerikában biztosan jobb felnőni, mint Magyarországon? Ilyenkor nem vagyunk elfogyóban? Vagy „ezekre” a gyerekekre nincs szükség?

Vajon miért nem érdekesek azok a családok, akiknek a gyermekeiről van szó? Vajon a gyermekvédő és segítő szakemberek sem kíváncsiak rá, hogy mi minden nem történt meg addig, míg ez a végzetes elhatározás megérlelődött? Milyen szolgáltatások, ellátások hiányoznak vagy működnek diszfunkcionálisan, ha nincs hol segítséget kérni, megelőzni a bajt?

Tényleg nem érdekli a szakmát, hogy az örökbefogadó szülők alkalmasak-e egy gyermek örökbefogadására? Tényleg elég a meddség és a gyermek utáni vágy az alkalmassághoz?

A magyar gyakorlatban nem esik szinte egyetlen szó sem az örökbeadók érzéseiről, helyzetéről, gyászáról. Ok a szükséges rossz, akikre azonban elengedhetetlenül nagy szükség van, különben hogyan kaphatnának gyermeket az arra várók? Jól van ez így? Tudjuk-e, hogyan érznek azok, akiket 20-30 évvel ezelőtt fogadtak örökbe, és hogyan az őket elvesztő vérszerinti szülők, hogyan az örökbefogadók? Biztosak vagyunk a válaszban?

Mi lesz azokkal a gyermekekkel, akiknek „csak” a kistestvére került más családba? Ők sem érdekesek? Nekik ki segít? Hogyan lesz egészséges lelkű felnőtt abból, akinek a felneveléséhez szükséges pénzt a testvér eladásából kellett fedezni?

Lehet, hogy ezek a kérdések túlérzékenységről, akadékoskodásról szólnak? Lehetséges-e, hogy úgy élünk és dolgozunk, hogy az alapkérdéseket a gyerekekről és magunkról fel sem tesszük, hogy azt a kérdést: miért akarunk gyermeket, mit várunk tőle és mit tudunk, akarunk adni és kapni, nem válaszoljuk meg? Lehetséges, hogy a gyermek helyét és szerepét az életünkben, a közösségben nem tisztáztuk? Lehetséges, hogy a gyermekvédelemben és a segítő szakmákban dolgozók maguk sem tudják, mit gondolnak klienseikről, saját magukról, mit tartanak és miért „normálisnak”, „rendesnek”, „természetesnek”?

Sokan haragszanak a bajban lévőkre, megvetik azt, aki felelőtlenül hoz a világra gyermeket? És ha így van, jó, hogy ebben a szakmában dolgoznak? Ki segíthetne és miben, hogy ne így legyen?

Lehetséges volna, hogy legalább utólag gondolkodjunk e kérdésekről és osszuk meg gondolatainkat. Óriási a lehetőség, és felelősség terheli a nem gondolkodókat és meg nem szólalókat, mert minden szörnyűségével együtt katartikus pillanatot szalaszthatunk el, ha nem nézünk szembe megválaszolatlan kérdéseinkkel, meg nem gondolt gondolatainkkal.